

ESI bilten 1/2021
9. mart 2021. godine

Slovenija, Srbija i iskorak u odnosima EU i Balkana u 2021. godini

Kako slovensko predsjedavanje EU može oživjeti politiku EU prema Balkanu

Dragi prijatelji ESI-a,

Početakom 2020. godine ESI je objavio izvještaj o krizi procesa pristupanja EU na Balkanu: [“Hrčak u točku - vjerodostojnost i EU politika prema Balkanu.”](#) U izvještaju smo zagovarali da EU ima snažan politički i ekonomski interes da svim zainteresovanim zemljama zapadnog Balkana ponudi mogućnost da se pridruže jedinstvenom tržištu EU, kao međukoraku u reformisanom procesu pristupanja EU iz dva koraka. I da je za to postojao presedan u vidu ”finskog puta ka članstvu u EU.“

U januaru 1989. godine tadašnji predsjednik Europske komisije Jacques Delors suočio se sa sumnjama u Parizu i drugim glavnim gradovima oko daljnjeg proširenja Europske ekonomske zajednice. Delors je pronašao način da se odgovori na te sumnje "bez odbijanja onih koji imaju jednako pravo nazvati se Europljanima." Taj odgovor bio je "strukturirano partnerstvo sa zajedničkim institucijama za donošenje odluka i administrativnim institucijama" i pristup Europskom jedinstvenom tržištu. Finska, Švedska, Austrija, Norveška i Island prihvatile su njegovu ponudu, započele pregovore i postale članice Europskog ekonomskog prostora (EEP) pet godina kasnije, 1. januara 1994. godine.

Potom su 1. januara 1995. godine Austrija, Finska i Švedska postale punopravne članice EU. Članstvo u EEP omogućilo je da se to desi tako brzo. Veli Sundbäck, bivši glavni pregovarač Finske, napomenuo je: "Za nas u Finskoj EEP nam je značajno olakšao pregovore o pristupanju." Anders Olander, bivši švedski pregovarač, objasnio je kako je EEP bio "odskočna daska ka punopravnom članstvu u EU." Pridruživanje Europskom jedinstvenom tržištu nazvao je "najboljom školom europskih integracija koje se mogu sjetiti – bez koje naše pristupne pregovore ne bismo mogli zaključiti tako lako i brzo."

Više:

[Europski ekonomski prostor 1994. – 2009. Prigodna publikacija EFTA-e](#)

Vlade u Finskoj, Švedskoj i Austriji 1989. godine zaključile su da je ponuda Delorsa u njihovom nacionalnom interesu. Bez ovog interesa EEP nikada ne bi bio stvoren. Pitanje u 2021. godini je da li bi se slična ponuda EU-a mogla ponoviti i bi li to bilo u interesu zemalja zapadnog Balkana: bi li je prihvatile?

*Aleksandar Vučić u Beogradu – 31. januar 2020. godine (na srpskom):
"Predsednik Vučić i Borel se obraćaju medijima"*

Dvije sedmice nakon objave našeg [izveštaja o hrčku](#), 31. januara 2020. godine, predsjednik Srbije Aleksandar Vučić predložio je sličnu ideju. Nakon sastanka s visokim predstavnikom

EU, Josepom Borrellom, u Beogradu, Predsjednik Srbije predložio je da EU treba Srbiji ponuditi poštenu priliku za:

"prilazak jedinstvenom tržištu, za otvaranje granica prema Hrvatskoj, Mađarskoj, prema Sloveniji i prema Šengen zemljama. Da naši ljudi vide direktno i konkretno korist. Naravno, podrazumevajući da evropski put Srbije, da je ključno i najvažnije rešenje za nas da budemo punopravna članica Evropske unije."

Aleksandar Vučić objasnio je da kako bi ekonomija Srbije nastavila rasti "potrebno je ne samo da čuvamo mir i stabilnost, ne samo da nastavimo dijalog sa Prištinom, već i da radimo na svemu onome što smo započeli u regionu ... i sa Evropskom unijom ...pa ako ne možemo odmah u EU, da se vidi možemo li barem da nemamo granica sa EU i da nemamo granica između sebe, jer to bi to građanima značilo mnogo, to bi značilo i našoj privredi i ekonomiji."

Prema iskoraku u četiri koraka

Prihvatanje prijedloga "finskog puta ka pristupanju EU" transformisalo bi odnose EU i Srbije i EU i zapadnog Balkana. Evo kako bi se to moglo dogoditi u četiri koraka:

Prvi korak

Vlada Srbije trebala bi iskazati interes slovenskoj vladi, ostalim državama članicama EU zainteresovanim za politiku proširenja - Francuskoj, Njemačkoj, Italiji, Švedskoj, Austriji, Nizozemskoj - i Europskoj komisiji, za proces koji će Srbiji omogućiti da se pridruži jedinstvenom tržištu EU nakon što se provedu sve potrebne reforme.

Drugi korak

Slovenska vlada bi zatim, s institucijama Evropske unije, trebala pripremiti konkretan prijedlog koji će biti predstavljen na samitu između EU i zapadnog Balkana kasnije tokom 2021. godine. Takav bi prijedlog bi pozvao na izradu konkretnih mapa puta, a koje određuju mjerila koja zemlje moraju ispuniti u okviru sva 22 područja pokrivena jedinstvenim tržištem, kao i za vladavinu zakona (vidite prilog u nastavku).

Korisno je što je većina zahtjeva u ta 22 područja [detaljno navedena u Sporazumu o EEP-u između EU i Norveške](#). Takve bi mape puta mogle odrediti konkretan način za [ostvarenje četiri slobode](#) između EU i Srbije u roku od nekoliko godina:

"**Načelo slobodnog kretanja roba** osigurava da proizvodi porijeklom iz EEP države mogu slobodno cirkulisati unutrašnjim tržištem. Carine i količinska ograničenja trgovine takvim proizvodima zabranjene su unutar EEP-a.

Putem **slobodnog kretanja ljudi**, svi državljani EEP-a imaju pravo raditi u bilo kojoj drugoj državi EEP-a. Studenti, penzioneri i osobe koje nisu zaposlene također imaju pravo boravka u drugoj državi EEP-a.

Prema Sporazumu o EEP, pojedinci i preduzeća uživaju **slobodu osnivanja preduzeća i pravo pružanja usluga** širom EEP-a pod jednakim uslovima.

Slobodno kretanje kapitala omogućava prekogranična ulaganja stanovnika i preduzeća u EEP-u, bez diskriminacije na osnovu državljanstva, prebivališta ili mjesta osnivanja. Građani i preduzeća imaju pravo prenositi novac između država EEP-a i otvoriti bankovne račune, ulagati u dionice i fondove i posuđivati novac u drugim državama EEP-a."

Ako se ovo čini vrlo bliskim punopravnom članstvu u EU, onda je to zato što jest. Građani i preduzeća uživali bi slobode kakve danas uživaju građani i preduzeća iz Norveške i Islanda. Vlade zapadnog Balkana mogle bi dokazati skepticima u EU da mogu održati disciplinu pristupanja i jednom kada uđu poštivanja pravila EU.

Treći korak

Ponuda za pridruživanje jedinstvenom tržištu proširila bi se na sve zemlje zapadnog Balkana, uključujući Kosovo. Jednom kada bi sve zemlje usvojile isti regulatorni okvir i pridružile se jedinstvenom tržištu, moguće je sve četiri slobode imati i između samih zemalja zapadnog Balkana. EU treba jasno staviti do znanja da ovaj prijedlog nije nametnut zemljama zapadnog Balkana, već predstavlja pošteni i vjerodostojnu ponudu onim vladama koje su željne pokazati da u nekoliko godina mogu provesti brojne reforme potrebne za integraciju.

Četvrti korak

EU i one zemlje zapadnog Balkana koje su zainteresovane za pridruživanje jedinstvenom tržištu razvile bi institucionalni okvir za to, tako da će, nakon što se zemlje pridruže jedinstvenom tržištu, kao što je to danas Norveška kao članica Evropskog ekonomskog prostora (EEP), nastaviti usvajati buduća pravila i propise EU u područjima koja pokriva jedinstveno tržište:

"Centralni princip Sporazuma o EEP-u je homogenost, što znači da se ista pravila i uslovi tržišnog takmičenja primjenjuju na sve privredne subjekte u EEP-u. Da bi se održala homogenost, Sporazum o EEP-u se kontinuirano ažurira i mijenja kako bi se osiguralo da je zakonodavstvo EEP EFTA država u skladu sa zakonodavstvom EU o jedinstvenom tržištu."

Istovremeno, proces ispunjavanja uslova za 22 područja obuhvaćena jedinstvenim tržištem trebao bi biti u potpunosti meritokratski, inspirisan uspješnom mapom puta za proces liberalizacije viznog režima iz 2008. godine. Umjesto otvaranja i zatvaranja jednog po jednog "poglavlja", pripremile bi se mape puta za sva područja, utvrdilo bi se ono što treba učiniti, i ponudilo bi se svim zemljama učesnicama na samom početku. Pregovori bi se zatvorili tek kad Europska komisija utvrdi da je zemlja "dobro napredna" u sva 22 područja i da ima snažne rezultate u vladavini prava. Uslovi vladavine prava trebali bi biti jednako zahtjevni kao i za ulazak u EU, kako bi se osiguralo da su pravila provedena jednako svugdje u jedinstvenom tržištu.

Može li Slovenija još jednom osigurati iskorak?

Predsjednici Borut Pahor i Aleksandar Vučić – premijer Janez Janša

Prethodno slovensko predsjedavanje EU 2008. godine [odigralo je ključnu ulogu u postizanju kompromisa](#) kako bi se došlo do meritokratskog procesa liberalizacije viza za zapadni Balkan. To je okončalo godine frustracija i podjela po tom pitanju unutar EU i dovelo je do toga da su svi građani zapadnog Balkana (osim Kosova) do kraja 2010. mogli putovati bez viza u EU. To je bio veliki uspjeh slovenske diplomacije.

Da li je sličan uspjeh moguć i 2021. godine? Nedavno je slovenski predsjednik Borut Pahor najavio da će francuski predsjednik Emmanuel Macron učestvovati na sastanku koji Slovenija za nekoliko sedmica organizuje za šefove država zapadnog Balkana. Ovaj sastanak i slovensko predsjedavanje EU u drugoj polovici ove godine predstavljaju važnu priliku za vraćanje vjerodostojnosti EU, poticanje reformi i približavanje Balkana EU.

Slovenija je već snažno podržala [vizionarsku Transportnu zajednicu između EU i zapadnog Balkana](#), koja je osnovana u oktobru 2017. godine i koja danas uključuje svih šest zemalja zapadnog Balkana: Albaniju, Bosnu i Hercegovinu, Kosovo, Crnu Goru, Sjevernu Makedoniju i Srbiju. Cilj ove Zajednice je puna integracija u područjima "cestovnog, željezničkog, unutrašnjeg plovnog i pomorskog saobraćaja, kao i razvoj transportne mreže između Europske unije i šest učesnica sa zapadnog Balkana."

Ugovor o uspostavljanju Transportne zajednice sadrži listu svih primjenjivih pravila, uključujući i ona koja se odnose na javne nabavke i državnu pomoć. Predviđa da svaka zemlja postane potpuno dio EU tržišta u ovom području kada ispuni uslove. Potencijalni sporovi bit će riješeni pred Europskim sudom pravde (ESP) čije odluke su "konačne i obavezujuće". Balkanski sudovi također se mogu obratiti ESP-u za mišljenja i sa pitanjima, na način kako to rade i sudovi država članica EU. EU daje 80 posto budžeta Transportne zajednice.

Institucionalna organizacija Transportne zajednice mogla bi se lako razviti u institucionalni okvir za širi Ekonomski prostor EU i zapadnog Balkana, uključujući i trajnu ulogu Europskog suda pravde i Europske komisije nakon pristupanja država.

Transportna zajednica uključuje Stalni sekretarijat u Beogradu, Ministarsko vijeće, koje se godišnje sastaje i sastoji se od predstavnika Europske komisije, šest država zapadnog Balkana i promatrača iz bilo koje države članice EU koja želi uzeti učešće. Ovo Vijeće daje "opće smjernice politike" i "ocjenjuje napredak u provedbi ovog Ugovora." Regionalni upravni odbor priprema rad Ministarskog vijeća. Odluke su jednoglasne, obavezujuće i objavljuju se u službenim novinama EU i svih zemalja zapadnog Balkana.

Matej Zakonjšek, direktor Stalnog sekretarijata Transportne zajednice
Ugovor o osnivanju Transportne zajednice

ESI intervju za Alfa TV – februar 2021. godine:
Zašto je prijedlog finskog puta za pristupanje EU dobar za Sjevernu Makedoniju

Reforme, energija i realni ciljevi

Balkanske vlade i javne uprave naporno su radile u prošlosti kada su pred sobom imali smislen i nadahnjujući međucilj: Crna Gora (prije i nakon što su pregovori o pristupanju započeli 2012. godine), Srbija (između 2010. i 2014.), Sjeverna Makedonija (u vrijeme odgovaranja na upitnik i sticanje statusa kandidata 2004. do 2005. i ponovno nakon 2017.), Albanija (od 2014.).

Međuciljevi su nadahnjivali reforme svaki put kad su se činili značajnim. Pridruživanje jedinstvenom tržištu u roku od nekoliko godina značajan je cilj za društava na zapadnom Balkanu, a koji se može objasniti široj javnosti i jer su koristi opipljive.

Poljoprivredni proizvodi mogli bi se prodavati u EU bez kontrola; preduzeća bi mogla lako sarađivati preko granica, na osnovu istih propisa i stvarajući nova radna mjesta kroz nove lance proizvodnje. Primjenjivala bi se EU pravila o zaštiti okoliša i javnim nabavkama. Ovisno o prijelaznom razdoblju koje bi se ispregovaralo, radnici bi se na kraju mogli slobodno kretati najvećim tržištem na svijetu.

Motivacija je važna: Dječje pitanje i uloga državnih službenika (na engleskom, 8. decembar 2019. godine)

Rumuniji je bilo potrebno od februara 2000. do decembra 2004. da završi svoje pristupne pregovore s Europskom unijom. Srbija, koja je započela pregovore o pridruživanju 2014. godine, sigurno bi trebala biti u stanju dovršiti potrebne reforme za pridruživanje jedinstvenom tržištu EU u roku od nekoliko godina. Isto bi trebale biti i Crna Gora, Sjeverna Makedonija i sve ostale zemlje zapadnog Balkana koje su voljne usredotočiti se na to kao prioritet svoje nacionalne politike u narednim godinama.

Realno obećanje o boljem životu najsnažniji je poticaj reformatorima zapadnog Balkana. Također bi bilo u interesu EU da ponovno uspostavi svoj uticaj u regiji od strateške važnosti, nudeći ponovno vjerodostojnu perspektivu bolje budućnosti koja je na dohvat ruke.

Pridruživanje jedinstvenom tržištu i uklanjanje svih nezarinskih barijera balkanskim ekonomijama će pružiti stvarne i neposredne koristi. Historijski rezultat je jasan:

BDP po glavi stanovnika (iskazan preko standarda kupovne moći), EU-28=100

Država	1999	2018	Razlika
Litvanija	36.8	80.8	+44.0
Estonija	40.0	81.6	+41.6
Rumunija	26.4	65.6	+39.2
Latvija	34.8	68.9	+34.1
Bugarska	27.3	50.8	+23.5
Slovačka	50.4	73.1	+22.7
Poljska	47.7	70.3	+22.6
Sjeverna Makedonija	n/a	36.2*	n/a
Srbija	n/a	39.9	n/a

(* 2017)

Kada je 1999. godine EU odlučila započeti pristupne pregovore s Litvanijom, zemlja je imala BDP po glavi stanovnika koji je bio trećina prosjeka zemalja EU. Do 2009. iznosio je polovinu prosjeka EU-a. U 2018. iznosio je 81 posto.

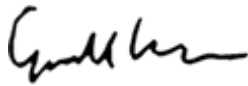
BDP po glavi stanovnika Estonije 1999. godine iznosio je 40 posto prosječnog u EU. Do trenutka kad se pridružila EU 2004. godine bio je 54 posto. U 2018. godini bio je 82 posto.

Rumunski je iznosio 26 posto 1999. godine kada su otvoreni pregovori o pristupanju. Tada je bila i najsiromašnija zemlja kandidat za članstvo u EU. U 2018. godini iznosio je 66 posto.

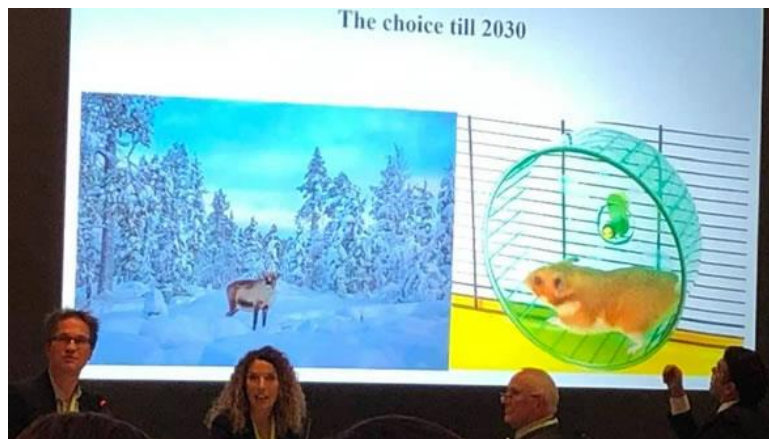
ESI o zadivljujućem razvoju Rumunije: Temišvar 2.0 (na engleskom, 2014. godine)

Sjeverna Makedonija danas je na razini razvoja gdje je Litvanija bila 1999. godine. Srbija je danas gdje je Estonija bila 1999. godine. Bosna i Hercegovina je 2018. godine bila tamo gdje je Rumunija bila 1999. godine. Provođenje reformi potrebnih za pridruživanje jedinstvenom tržištu i EU bilo je fenomenalno korisno za periferne ekonomije posljednjih desetljeća. Zemlje i ekonomije mogu sustići u razvoju. Da bi se to dogodila proces pristupanja mora biti vjerodostojan, zasnovan na zaslugama i ozbiljan. To se događalo i prije. Može se desiti ponovo.

S poštovanjem,

Gerald Knaus

ESI prezentacija "Finskog puta" u Berlinu u decembru 2019. godine

Prilog: Područja obuhvaćena jedinstvenim tržištem

Pregled svih područja obuhvaćenih jedinstvenim tržištem na temelju [Sporazuma o EEP-u](#) u kojem su navedeni svi propisi, odluke i ostali zakoni koje je potrebno provesti u svakom području:

I. Slobodno kretanje roba

1. Veterinarska i fitosanitarna pitanja
2. Tehnički propisi, standardi, testiranja i certifikacija
3. Odgovornost za proizvod
4. Energetika

II. Slobodno kretanje radnika i samozaposlenih osoba

5. Slobodno kretanje radnika
6. Socijalno osiguranje
7. Priznavanje profesionalnih kvalifikacija

III. Pravo osnivanja i pružanja usluga

8. Pravo poslovnog osnivanja
9. Financijske usluge
10. Usluge uopšteno
11. Elektronska komunikacija, audio-vizuelne usluge i informacijsko društvo
12. Transport

IV. Slobodno kretanje kapitala

13. Slobodno kretanje kapitala

V. Konkurencija i zajednička pravila

14. Konkurencija
15. Državna pomoć
16. Nabavke
17. Intelektualno vlasništvo

VI. Horizontalne odredbe

18. Zdravstvo i sigurnost na radu, radno pravo, jednak tretman muškaraca i žena
19. Zaštita potrošača
20. Okoliš
21. Statistika
22. Pravo trgovačkih društava

Dodatni materijal (na engleskom jeziku)**Bilteni**

[Hamster in the Wheel – Credibility and EU Balkan policy](#) (16. januar 2020.)

[Coup de grâce – Delors and squaring the circle – Norway in the Balkans](#) (25. oktobar 2019.)

[Accession revolution in Brussels – a new flagship – Usain Bolt and statistics](#) (9. novembar 2015.)

Izvještaji

[Measuring corruption – The case for deep analysis and a simple proposal](#) (19. mart 2015.)

[Enlargement and Impact – Twelve ideas – Dummy Report \(Paris\)](#) (28. januar 2015.)

[Vladimir and Estragon in Skopje – A fictional conversation on trust and standards](#) (17. juli 2014.)

[Enlargement 2.0 – The ESI Roadmap Proposal \(Belgrade\)](#) (27. novembar 2014.)

Video i audio zapisi

[The question of a child: What makes the effort required to join the EU possible?](#) (8. decembar 2019.)

[What is more important: Political will or accession methodology?](#) (7. decembar 2019.)

[101 On the French Veto, Balkan accession and what next](#) (18. novembar 2019.)

[Enlargement and the benefits of competition](#) (26. februar 2014.)

Neke od medijskih reakcija

Alfa TV (Sjeverna Makedonija), "[Interview with Gerald Knaus on Macedonia's EU enlargement stalemate](#)" (22. februar 2021.)

Frankfurter Allgemeine Zeitung (Njemačka), "[Dabei sein, ohne mitzustimmen](#)" (24. januar 2021.)

Televizija 5 (Sjeverna Makedonija), "[Knaus: So vlezot vo EEZ ispolneti se 80 procenti od baranjata za vlez vo EU](#)" (18. januar 2021.)

Frankfurter Allgemeine Zeitung (Njemačka), "[Stopp der EU-Erweiterung – Was tun mit dem Balkan?](#)" (1. januar 2021.)

RTS (Srbija), "[Menja li bugarska blokada Severne Makedonije politiku proširenja Evropske unije](#)" (24. novembar 2020.)

Nova (Sjeverna Makedonija), "[Knaus za NOVA: Evropska ekonomska zona e podbro od ova status kvo](#)" ("[Knaus for NOVA: The European Economic Area is better than this status quo](#)") (30. oktobar 2019.)

Koha, Veton Surroi (Kosovo), "[Kosova si Norvegjia, Serbia si Zvicra](#)" (1. novembar 2019.)

DW, "['Norveški model' – vrbac u ruci za Srbiju i komšiluk?](#)" (3. novembar 2019.)

NRC (Nizozemska), Caroline de Gruyter, "[Poetin speelt stratego in onze binnentuin](#)" (8. novembar 2019.)

Der Spiegel, Markus Becker (Njemačka), "[Streit über neue EU-Mitglieder – Frankreichs fatale Blockade](#)" (19. novembar 2019.)

Die Welt, Thomas Schmid (Njemačka), "[Der kleine König Macron, die Schwäche der EU und der Balkan](#)" (21. novembar 2019.)

Neue Zürcher Zeitung, Andreas Ernst (Švicarska), "[Macron sagt nicht nur Nein – der französische Vorschlag für die Erweiterung der EU](#)" (21. novembar 2019.)

[Prezentacija ESI prijedloga u Madridu - novembar 2019. godine](#)

*Inicijativu za evropsku stabilnost podržava Fondacija Mercator
The European Stability Initiative is being supported by Stiftung Mercator*

STIFTUNG
MERCATOR
FOUNDATION